

El Periodisme durant el Franquisme

Memòria i llegat dels Periodistes

FUNDACIÓ

Moret i Marguí

memòries i llegats

PRESENTACIÓ

La Fundació Moret i Marguí te com a principal objectiu:

- Promoure la donació de memòries i llegats personals catalogant-los i conservant-los per a generacions futures, en un arxiu conjunt i unificat ubicat a la Xarxa Municipal i Comarcal d'Arxius, ANC, universitats, biblioteques, altres centres documentals. Aquests fons formen part del *Catàleg Col·lectiu de la Memòria personal de Catalunya*.¹

La proposta que presentem a continuació, s'emmarca dins una iniciativa que la Fundació duu a terme en la recuperació de les memòries individuals i dels col·lectius socials. El projecte "Memòria i Llegat dels Periodistes"² vol mobilitzar als agents del periodisme (professionals, entitats i empreses) per la **recuperació, conservació i divulgació** dels continguts informatius generats en els diferents registres (textos, fotografies, audiovisuals, etc...) i de les memòries i llegats dels professionals del periodisme, persones molt cop anònimes que van viure en primera línia els esdeveniments rellevants de la nostra història i que considerem d'alt valor cultural, polític, social per la seva contribució a la memòria col·lectiva.

Aquests continguts informatius així com les memòries i llegats dels professionals del periodisme, corren el risc de desaparèixer degut a les dificultats que

¹ Aquest projecte es du a terme en col·laboració amb la Subdirecció General d'Arxius i Gestió Documental del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya.

² S'han firmat convenis de col·laboració amb el Col·legi de Periodistes de Catalunya, l'Associació Catalana de Premsa Gratuïta, la Fundació Catalana de la Premsa Comarcal, l'Agència Catalana de Notícies, l'Associació de Publicacions Periòdiques en Català i la Universitat Pompeu Fabra. Es compta amb la participació de la Universitat Autònoma de Barcelona i la Fundació Consell de la Informació de Catalunya i amb l'assessorament d'un comitè d'experts format per representants de les entitats col·laboradores i per persones especialistes i professionals de l'àmbit de la comunicació.

implica, d'una banda la recuperació i conservació (en el cas de memòries, documents i altres continguts antics) i d'altra l'arxiu d'aquells materials actuals que habitualment desestimen quan es genera una notícia.

A grans trets aquest projecte neix amb la finalitat de recuperar la memòria del periodisme com a part de la memòria social i de sensibilitzar a la societat envers el valor de la notícia i dels professionals que la fan possible.

EL PERIODISME DURANT EL FRANQUISME

Durant el franquisme es viu una etapa de repressió i domini total de la informació pel poder polític, aquesta era controlada i utilitzada al servei dels interessos del règim. La Censura no solament eliminava la informació que podia perjudicar-li, sinó que obligava a publicar el que li interessava per controlar i reforçar el seu poder. La premsa es va convertir en una institució nacional, en instrument per a desinformar i manipular al poble.

A l'Espanya de la Post-guerra, les possibilitats de rebre informació es limitaven a la ràdio, la premsa i els informatius del NO-DO, els tres mitjans controlats i dirigits per la dictadura.

Amb la llei de 1938 es va definir el marc legal per controlar i fer del periodisme un instrument al servei del poder polític:

- Allò que es publicava en contra del desig del govern portava serioses sancions tant per al mitjà com per al periodista. De fet es necessitava un permís per poder editar.
- L'estat era propietari de tots els béns, entre els quals eren alguns diaris de partits fora de la llei. Tot el confiscat se li cedia a FET- JONS, que va construir a partir d'aquestes plataformes l'anomenada Premsa del Moviment.

- Es crea la reglamentació del control al professional. El periodista era un objecte a les mans del poder i per assegurar la seva fidelitat es va crear el Registre Oficial de Periodistes, que formava part del Servei Nacional de Premsa, el cap de la qual firmava els carnets que acreditava als periodistes com a tal. Cal assenyalar que el primer periodista posseïdor del carnet de premsa va ser el propi Franco, i el segon, Ramón Serrano Suñer.

Es comprovaven els antecedents de cada periodista i la seva situació, abans de posar-lo en aquest registre. Davant de la possibilitat de trobar periodistes "rojos y separatistas" treballant, s'establien tres sancions, la pèrdua del carnet oficial i baixa del Registre de Periodistes, la inhabilitació perpètua per a càrrecs directius en diaris i la inhabilitació temporal per exercir. S'extirpava de la Premsa tot aquell periodista republicà que encara pogués exercir.

- Per ingressar a l'Escola de Periodisme, que va començar a funcionar partir de 1941, s'exigia als alumnes ser militants de la FET- JONS. També eren necessaris uns cursets d'especialització que tenien com a requisit d'admissió el haver aconseguit certs mèrits polítics. Una vegada acabats se'ls posaria directament en el Registre.

Paral·lelament, a la clandestinitat i en oposició al Règim, van sorgir, tota classe de publicacions amagades de les autoritats, la **premsa clandestina**. Es tracta de publicacions que van néixer a la il·legalitat i que es van haver d'imprimir d'amagat, sovint amb sistemes artesanals que calia distribuir corrent un cert risc.

Al llarg d'aquests darrers trenta anys, han estat nombroses les referències, investigacions, recopilacions i publicacions sobre el periodisme en aquest període, l'oficial i el clandestí. El projecte que presentem: "**El periodisme durant el franquisme**" no solament vol continuar posant de manifest la rellevància

d'aquest moment històric sinó que te com a objectius:

- Recollir i fer difusió del testimoni, directe o indirecte, dels professionals que van viure aquesta experiència.
- Recopilar i fer difusió dels estudis, publicacions i biografies ja realitzats sobre el periodisme durant aquest període. Aquesta recopilació pot donar lloc a un document o catàleg que faciliti la consulta dels treballs ja realitzats.
- Donar a conèixer el periodisme que es realitzava, en aquells moments, a les comarques i municipis, darrera del qual es trobaven persones que compaginaven la seva tasca professional amb l'elaboració de notícies.
- Implicar a professors i estudiants de les diferents facultats de Ciències de la Comunicació (la Universitat Pompeu Fabra, la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat de Girona), en el desenvolupament d'aquests actes. Es pretén que els continguts que es treballin esdevinguin material de consulta i d'ús per la formació dels futurs professionals dels mitjans de comunicació.
- Promoure la donació de documentació en diferents formats per part dels professionals de la comunicació o de les seves famílies per a que puguin ser catalogats i dipositats als arxius i centres documentals a l'abast de tothom per la seva consulta.
- Coordinar la participació dels mitjans de comunicació

Aquest es un projecte ambiciós en tant que:

- contempla com a àmbit de desenvolupament les cinc demarcacions catalanes (Barcelona, Girona, Lleida, Tarragona i les Terres de l'Ebre). Les activitats es desenvoluparan a les seus de les delegacions del Col·legi de Periodistes de Catalunya i als diferents diaris nacionals i comarcals. Es comptarà amb la col·laboració de la

Xarxa de Televisions Locals, la Xarxa de la ComRadio i les altres ràdios.

- vol despertar el interès pel periodisme de l'època i donar-lo a conèixer a agents socials i culturals diferents: experts, estudiants, mitjans de comunicació, societat en general.
- es proposa tractar el tema d'una forma integral i integradora abordant-lo des de diferents perspectives, des de l'experiència directa dels periodistes que van viure els esdeveniments fins a la creació de nous materials per part dels estudiants de les universitats.
- requereix d'un treball en xarxa on s'impliquin les diferents delegacions del Col·legi de Periodistes de Catalunya, les entitats col·laboradores de la Fundació, els mitjans de comunicació en general i en particular els mitjans de comunicació de les administracions públiques (Xarxa de Televisió Local, ComRadio...), les Universitats (professors i estudiants), professionals del periodisme, administració pública...

ÀREES D'ACTIVITATS

Es proposen l'organització i realització de una sèrie de conferències i d'exposicions conjuntament amb el Col·legi de Periodistes de Catalunya (delegacions), els mitjans de comunicació públics i privats i les Facultats de comunicació.

1. CONFERÈNCIES:

CÒM SOBREVUIRE EN “LA PRENSA DEL MOVIMIENTO”. El periodisme a Catalunya a partir dels anys 50.

Es cercaran periodistes que varen treballar en aquest període i que aportin les seves experiències. La censura, la persecució de periodistes amb antecedents penals, el control dels periodistes afiliats a partits polítics clandestins i moviments socials, periodistes a la presó...etc, seran els temes a tractar. Dins aquest projecte, ja hem contactat amb alguns periodistes i historiadors que voldrien participar i que poden aportar informació inèdita i mai desenvolupada per cap organisme fins ara: Eugeni Giralt, Jaume Reixach, Josep Maria Cadena, Jaume Fabra, Alfred Reixach, Julià Peiró, Josep Maria Figueres i Artigues, Lluís Costa, Armand Balsebre Torroja...

EL DOBLE LLENGUATGE I ELS PSEUDÒNIMS.

Dos temes també fonamentals del mateix període.

Escriure entre línees era un costum habitual i pràcticament obligatori, per part dels periodistes més compromesos amb la lluita anti-franquista. En aquest cas, també es tracta de cercar periodistes que puguin explicar aquest fenomen periodístic. El més estudiat sobre aquest tema, motiu de tesis doctorals, ha estat Manuel Vázquez Montalbán. Però, donat la seva absència, proposarem d'altres periodistes que també varen utilitzar aquests mètodes per poder escriure i sobreviure a la censura. Un exemple és el periodista i escriptor Juan Soto Viñolo, que va ser un dels guionistes del consultori Elena a la ràdio o "Regina Flavio", que és el pseudònim que feia servir la guionista i escriptora Enriqueta O'Neill que va treballar molts anys a Radio España de Barcelona:

“REVISTAS CLANDESTINAS” I PREMSA ALTERNATIVA.

Durant aquest període varen ser vàries les revistes clandestines, com per exemple, “MUNDO OBRERO”, del Partit Comunista i, també, d'altres, conegudes dins del periodisme alternatiu: com per exemple, “STAR O AJOBLANCO”. **Què és el periodisme alternatiu?. Quin llegat ha deixat en el periodisme actual?**

2. EXPOSICIONS:

Entenem que els llegats dels periodistes acostumen a ser en paper, però no hem d'oblidar que també existeixen altres – tant importants o més- com són les cintes de cinema, de magnetòfon i instruments, màquines d'escriure, ràdios, càmeres de tv...etc. Per tant les exposicions les plantejem com elements vius que reflectiran aquesta realitat mostrant documents sonors, filmats, aparells antics...

L'àmbit local de les conferències i exposicions creiem que és un factor important per acostar millor aquesta realitat a la població. Per això, la Fundació es planteja cercar periodistes de cada territori, per exposar les temàtiques abans enunciades. Així, doncs, es plantegen actes adaptats a cada demarcació.

Espais i difusió: Per poder desenvolupar aquestes jornades El Col·legi de Periodistes de Catalunya i les entitats col·laboradores de la Fundació cedeixen espais per la realització de conferències i exposicions. Les universitats : UAB, la UPF i la Universitat de Girona, participaran amb el professorat i els alumnes.

Els mitjans de comunicació que col·laboren amb la Fundació faran seguiment informatiu i generaran continguts.

ENTITATS COL.LABORADORES

Entitats que col·laboren amb la Fundació en el projecte "Memòria i llegat dels Periodistes":

- Col·legi de Periodistes de Catalunya,
- Subdirecció General d'Arxius i Gestió Documental del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya.
- L'Arxiu Nacional de Catalunya, Xarxa d'Arxius Comarcals i Locals.
- Associació Catalana de Premsa Gratuïta,
- Fundació Catalana de la Premsa Comarcal,
- Agència Catalana de Notícies,
- Associació de Publicacions Periòdiques en Català
- Fundació Consell de la Informació de Catalunya
- Universitat Pompeu Fabra
- Universitat Autònoma de Barcelona

La Fundació compta amb l'assessorament de un **CONSELL ASSESSOR** que te la funció d'assessorar i acompanyar el projecte generant les línies i estratègies d'actuació necessàries pel seu desenvolupament. Està format per representants de diferents entitats relacionades amb la comunicació i per professionals, a títol personal, especialistes i professionals de l'àmbit de la comunicació.

Formen aquest grup

Barcelona

Armand Balsebre I Torroja

Catedràtic de Comunicació
Audiovisual i
Publicitat a la UAB

Josep Maria Cadena i Catalán

Secretari General de la FCIC

Josep Ma Casasús

Periodista, catedràtic UPF

Xavier Doménech Sala

Representant de l'ACPC

Josep Maria Figueres i Artigues

Profesor de Historia del Periodismo

Maria Favà i Compta

Redactora de l'Avui

Eugeni Giral Quintana

director del Depart. Periodisme i
Ciències de la Comunicació de la UAB.

Montserrat Minobis i Puntonet

Periodista

Anna Nogué Regàs

Sotsdirectora de l'ACN

Àngel Madrià i Roura

Vicepresident de l'APPEC i editor

Antoni Reig i Malla

Periodista i professor UAB

Enric Sierra i Díaz

Sotsdirector de lavanguardia.es

Júlia Sousa Poza

Periodista

Antonio Verdera i Punti

Representant de la ACPG

Vicenç Villatoro i Lamolla

Escriptor i periodista

Girona

Narcís-Jordi Aragó

Periodista, advocat i escriptor

Emili Casademont i Comas

Periodista i escriptor

Lluís Costa i Fernández

Professor de Ciències de la Comunicació de
la UdG

Pep Collelldemont

Periodista

Pere Madrenys

Periodista i doctor en Dret Canònic

Jaume Teixidor

Periodista

Fundació Moret i Marguí

Memòries i llegats

Rambla de Catalunya, 10, pral.

08007 BARCELONA

Tel. 933 171 920

Mòbil 687 518 835

www.moretmargui.cat

fundacio@moretmargui.cat

periodistes@moretmargui.cat

info@moretmargui.cat

Número de registre 2402

NIF-G64649031